

Karl Timmermann (1837-1921)

Et bidrag til nordfynsk friskoleliv og folkemindeindsamling

Af Hans Henrik Jacobsen

Indledning

„Nu er den Sommer for saavidt tilendebragt. Af de sidste 25 Somre der er gaaet, mindes jeg ingen saa skjøn som denne, ret et yndigt Billede paa Barnelivets fagreste Dage, som man kun kan kalde tilbage i Erindringer som en Drøm der heden for. Skjønnere Omgivelse med Natur- og Menneskeliv mindes jeg aldrig før. Det var for mig som Apostlene der var med Herren paa Forklarelses Bjerget“.

Disse højtidelige ord finder vi prentet i en dagbog, der opbevares på Landsarkivet for Fyn. Den er ført af en fynsk friskolelærer ved navn *Karl Timmermann*, og dens optegnelser, der kun fylder en snes sider, dækker tiden fra december 1869 til vinteren 1874-75. Dagbogen er lille og beskeden af ydre; til gengæld giver dens få blade et lille interessant bidrag til friskolens historie i sidste halvdel af 1800-tallet.

De første friskoler

De allerførste friskoler, der skød op rundt omkring i landet i sidste århundrede, måtte begynde under beskedne kår. Der var ikke tale om nogen landsomfattende organisation, og vi savner derfor materiale til belysning af de enkelte skolars udvikling og vækst fra år til år. „Friskolen gennem hundrede Aar“¹⁾ nævner i sin oversigt over friskoler i tiden 1850-1900 67 på Fyn. Det er dog ikke lykkedes udgiveren af dette værk at skaffe oplysninger om alle landets friskoler på den tid – bl. a. ikke den her omtalte – og det må formodes, at der i løbet af det halve århundrede er oprettet mindst

75 friskoler på Fyn. En del af dem eksisterer den dag i dag, andre fik kun få års levetid.

Den første rigtige friskole på Fyn oprettedes den 1. maj 1852 af Kristen Kold i Dalby, og i de følgende år så yderligere en halv snes friskoler dagens lys. Hvad oprettelse af skoler angår, nås på Fyn højdepunktet i 1860'erne og 1870'erne, hvor der oprettedes ca. 50. Tilsvarende aktivitet nås først en halv snes år senere i den øvrige del af landet.

Skolen, som Karl Timmermann skildrer så positivt, er friskolen i Serup i Søndersø sogn, oprettet 1874. Det var ellers ikke på denne del af Fyn, friskoletanken var slået an. Oprettelse af disse skoler skal væsentligst ses på baggrund af århundredets vækkelse, og det kan da ikke undre, at en række af de første friskoler rejstes på Hindsholm, jvf. Kerteminde-bevægelsen (bl. a. Dalby 1852, Kerteminde 1862, Drigstrup 1862, Rynkeby 1862, Revninge 1865) og på Midtfyn, jvf. vækkelserne på Ringe-egnen (bl. a. Trunderup 1850, Ryslinge 1856, Sødinge 1857, Rudme 1858, Sdr. Nærå 1858, Højby 1859, Palleshave 1861, Refsvindinge 1865).

På Nordfyn oprettedes den første friskole 1860 i Nr. Højrup, og 2 år efter fulgte friskolen i Stige, hvis første lærer var den unge snedkersvend Hans Nielsen.²⁾ Skolen havde til at begynde med kun 1 elev, og undervisningen foregik i snedkerværkstedet samtidig med arbejdet ved høvlebænken. Senere kom der flere elever til, og skolen måtte holde flyttedag et par gange. En tid blev der holdt skole i en storstue i Anderup, senere i Grønnegyden. 1868 lod Hans Nielsen opføre et hus på en af ham erhvervet jordlod i Anderup, og her holdt han skole indtil 1893, hvor der opførtes en skolebygning i Stige.

Den næste skole, der så dagens lys, var Bladstrup Friskole, hvis første lærer var Jens Jørgen Madsen.³⁾ 1872-ca. 1880 holdt skolen til i en gård i Bladstrup, derefter i en nyopført bygning i Jydemarken, siden i Badstrup. 1929 blev denne friskole nedlagt på grund af manglende tilslutning.

Friskolen i Serup oprettedes i 1874. Dens første – og eneste – lærer var Karl Timmermann; men før der berettes om hans virke i Serup og siden i Allesø, skal der berettes om hans møde med friskolen og hans første erfaringer som lærer.

Mødet med Kristen Kold

Karl Nielsen Timmermann stammede fra Langtved i Skrave sogn i Sønderjylland, hvor han fødtes den 5. oktober 1837 som søn af snedker Niels Knudsen Timmermann. Om sin slægt beretter han i et brev til folkemindesamleren Evald Tang Kristensen, dateret den 1. december 1887:

„Min Fader var Snedker og hed Niels Knudsen Timmermann. Han døde 1880 og var da 75 Aar gammel. . . Vi har været 12 Sødskende, hvoraf de 6 ere døde. Min ældste Broder Knud T. er født 1832 og dimitteret fra Tønder Seminarium – saavidt jeg husker 1862. Han døde i Maj Maaned d.A. som Lærer i Haistrup ved Haderslev, den yngre Broder Hans T. er Friskolelærer i Nørre Højrup her paa Nordfyn, to Brødre har jeg i Jylland. Anders T. er Maler i Skodborg i Sønderjylland, og Johan T. er Husmand i Nørrejylland.

Min Farfader Knud T., som ogsaa var Snedker, . . . døde 1852 i en Alder af 79 Aar. Han havde været Soldat i 16 Aar. Efter at han uafbrudt havde lagt i Tjenesten i 8 Aar kom han hjem og blev gift, saa maatte han af Sted 8 Aar til. Hans Afskedspapirer gjemte han omhyggeligt, dem var han stolt af . . . Min Farfaders Fader Niels Knudsen T. er indvandret fra Tyskland og har kjøbt den Plet Jord, hvor Dusinet af Børn og deres Faders og Farfaders Vugge gik“.

Om årene indtil Karl Timmermanns møde med den fynske friskole foreligger der kun få oplysninger. Efter endt skolegang har han sikkert hjulpet faderen, der ved siden af snedkeriet drev et mindre landbrug.

Kort tid efter, at Timmermann havde aftjent sin værnepligt, brød krigen ud, og han blev atter indkaldt. Med største iver tog han del i krigshandlingerne, og når han siden begyndte at berette om ungdomstiden, var det altid krigens spændende oplevelser, han vendte tilbage til.⁴⁾

Det var efter 2 års tjeneste som gendarm ved den dansk-tyske grænse, at Timmermann blev optaget og grebet af højskoletanken. Hans ældste bror havde som nævnt taget lærereksamen, og efter et ophold på Askov Højskole, der havde stor tilslutning i disse år, valgte han at gå i broderens fodspor. Han aflagde dog ikke lærereksamen.

Det, der blev afgørende for hans virke som friskolelærer, var mødet med Kristen Kold på dennes skole i Dalum i vinteren 1869-70. Det fremgår af dagbogen, at han forinden havde forsøgt sig som pædagog ved en byskole i 2 år. I anden forbindelse omtaler han Langeland, og det må derfor være skolen i Rudkøbing eller Svendborg, han en tid har været knyttet til. Undervisningen i en almueskole synes imidlertid ikke at have tilfredsstillet ham: „Jeg var dér kun en Lærebogs Kristen, og Børnene skulde heller ikke være andet end Lærebogs Kristne, det var ingen Sag at gjøre Børnene til det . . . men, Gud er ingen Lærebogs Gud“.

En forlovelse synes at være gået i stykker, og Timmermann har alt i alt kun bitre bemærkninger om tiden forud for opholdet på Kolds skole:

„Jeg kom fra Steder hvor Billedet af Mennesket, det elskelige Væsen forenede sig til Billedet af den bitreste Falskhed og Skuffelse . . . Gud give at der ikke oftere skal komme saadanne Storme, som de jeg sidst er sluppet fra. – Nu er det ikke værd at se alt for mørkt paa det; jeg har jo ved Skuffelser lidt et Skaar i Troen paa Menneskers Kjærlighed; men maaske skal jeg nu lære det modsatte, at Mennesker er ikke saa onde som jeg havde tænkt . . . Det var Dage, om hvilke jeg maa sige: De behagede mig ikke. Den Tid maa staa som et Minde om, at jeg

sagde mig Styret fra og lagde det over i Herrens Haand. Jeg led Skibbrud, mine store Fremtids Tanker strandede. Dengang mødte jeg Herren i et Stormvejr“.

Timmermann har åbenbart i disse år været ude i en krise af religiøs art. Han har ikke fundet den kristne lærdom, børnene skulle have i almueskolen, tilstrækkelig, og resultatet blev, at han sagde Langeland eller Sydfyn farvel. I december 1869 tog han ophold på Kolds skole i Dalum, og mødet med friskolens fader blev af afgørende betydning for ham. Kolds særprægede personlighed og pædagogiske tanker satte sig spor i elevens sind, og denne kom til at stå i stor gæld til ham. Det har ikke været tilfældigt, at Timmermann netop begyndte at føre dagbog den dag, hvor han ankom til Dalum:

„Idag befinder jeg mig i en stor Skole, alt er fremmed omkring mig, men alt er dog mageløs stort og skjønndt. – Jeg ved næsten ikke hvordan det er gaaet til, at jeg kom her . . . Men den Kold maa være en forunderlig Mand. Han kjender mig slet ikke, og dog har han lovet mig, at jeg maa være her indtil jeg kommer i Stilling, og det uagtet jeg ikke har noget at betale med. Det forstaar jeg ikke nu, det maa være hans Sag“.

Samme dag holdt Kold foredrag for sine elever om „det levende og døde Menneske“, og han afsluttede med at sige: „Kjendetegnet paa et levende Menneske var, at han kunde elske sin Næste, at kunne have Kjærlighed til hvervandre var Livets Kjendemærke“. Disse ord gjorde et stærkt indtryk på den nye elev. Med sig bragte han „et bittert Minde om Skuffelse af den, han elskede mest af alle“, og havde enhver anden talt om kærlighed mellem mennesker, ville han have smilet hånligt: „Men her maatte jeg bøje mig, fordi jeg stod overfor en Mand der viste mod mig en større Kjærlighed end den han taledede om efter hvad jeg i Øjeblikket forstod“.

Opholdet hos Kold skulle som nævnt vare, indtil det lykkedes Timmermann at få en stilling. Han havde besluttet sig til, at det skulle være som lærer ved en friskole, og det lykkedes ham i maj

1870, hvor der søgtes en lærer til friskolen i Hølev. „Gud ske Lov for den lyse Vinter hos Kold der afbrød den allermørkeste Tid i mit Liv“, noterede Timmermann, da han forlod Dalum, „Kold var den eneste, der tog sig af mig, da min Baad blev krænget“. – Samtidig med, at Timmermann tiltrådte sin nye stilling, afgik Kold ved døden, 56 år gammel.

Friskolelærer i Hølev

Skolen, Timmermann kom til, var oprettet i 1867. Et par af byens familier var blevet grebet af friskolebevægelsen, og det var yderligere medvirkende, at der var voksende utilfredshed med læreren i kommuneskolen. Der blev holdt skole i et lejet lokale, og da Timmermann tiltrådte embedet efter skolens første lærer, Hans Chr. Nielsen,⁵⁾ havde den ca. 30 elever.

Ved ankomsten til Hølev bestod Timmermanns formue af 6 sk., og „den Kapital var for lille til at begynde Tobaksrygning paa“! Da han i juli kom til penge, var der lyse udsigter for fremtiden:

„Nu er jeg paa engang bleven saa hovedrig, at jeg har faaet baade Pibe og Tobak. Forleden Dag hentede jeg 5 Rdlr. ude hos Poul Rasmussen i Sanderum. Jeg er idag saa veltilfreds som jeg ikke i mange Aar har været før. Her vil jeg vist ogsaa komme til at bo længe. Det er et dejlig Kammer jeg har her, med Udsigt til en mageløs skøn Have; men hvad der er Hovedsagen er, at det er saadanne vakre Folk jeg er kommen til Huse hos“.

Det skulle dog ikke komme til at gå, som Timmermann spåede. Der var i friskolens barndom et stærkt modsætningsforhold til almueskolen, og det kom den nye friskolelærer snart til at føle. Han holdt inderligt af børnene, og det sårede ham, når forældrene tog deres børn ud af friskolen:

„Idag er lille Maren Petersen flyttet fra Friskolen og i Almueskolen. – Det gjør mig usigelig ondt, hun var da saadan en rar og flink Pige. Jeg har altid gjort grumme meget ud af Hende;

tidt og ofte har jeg baaret hende hjem fra Skole naar der var megen Sne. De Gamle var bleven vred paa mig – det gjaldt om at spille mig et Puds“ (28.nov.1872).

Dagen efter var Timmermann på besøg hos pastor Strøm⁶) i Marslev. Det fremgår, at han har drøftet at forlade skolen med præsten; men denne har overtalt ham til at blive. I adskillige tilfælde mødte friskolerne modstand hos præsterne; men i Hølev synes det modsatte altså at have været tilfældet: „Han er en rigtig god Mand; havde han ikke været saa havde jeg været borte for længe siden“, skriver Timmermann i dagbogen den 30. november. Flere børn havde på det tidspunkt forladt friskolen, og Timmermann havde i den anledning „ytret sig kort og skarpt“.

I Bullerup havde friskolens lærer, Søren Eriksen, lignende problemer at slås med. Den 24. september meddeler Timmermann: „Søren Eriksen skal flytte derfra, han kan ikke komme overens med Beboerne. – De er gammeldags og han er for nymodens. Der er saa meget han vil have omdannet, som ikke kan lade sig gjøre, og der er meget de Gamle holder paa som ikke er værd at holde paa“. – Det synes at ligge mellem linierne, at Timmermann har haft et lignende synspunkt som kollegaen i Bullerup.

Det var modstand fra byens skrædder, Christian Hansen,⁷) der fik Timmermann til at tage beslutningen om at forlade skolen i Hølev. Det fremgår af dagbogen, at han gang på gang er blevet angrebet af denne skrædder, der gjorde alt, hvad han kunne, „for at undergrave hans Virksomhed og forstyrre hans Fred og hans Gerning“:

„Der har idag været Mønstring her i Byen. Skrædderen har indkaldt en del Fruentimmer for at øve dem i at skyde med Bagladningsgeværer. Der fyres efter Skolens Bagside. Marie Pouls vinder nok Æren for dem alle undtagen Skrædderen selv, der er en udmærket Skytte. Der har længe været holdt hemmelige Møder om hvordan Friskolen bedst skulde angribes; men der var

Førrædere iblandt dem, saa deres Anslag lykkedes ikke – Gud være lovet“ (13. nov. 1872).

Baggrunden for dette angreb på Timmermann var følgende: Da friskolen skulle oprettes i 1867, tilbød skrædderen at sælge sit hus til formålet 100 rdl. under den pris, han ville forlange af enhver anden; det viste sig imidlertid, at prisen var noget højere end den, huset var værd, og man afslog at købe huset. Skrædderen blev så fortørnet, at han sendte sine børn i en anden friskole – „ikke i Almue Skolen, for Du vilde beholde Skind af en Friskolemand“, skriver Timmermann; men da han blev ansat som lærer ved skolen i Hølev, flyttede skrædderen sine børn hjem til denne skole. Det varede dog ikke længe, før han måtte tage dem ud af friskolen og sende dem i almueskolen, som han ellers nærrede grænseløs afsky for. „Du har haft Held til at udføre de største Skurkestreger paa Jord“, udtalte Timmermann i en samtale med skrædderen, der refereres i dagbogen, og det er grunden til, at skrædderen har haft „indkaldt endel Fruentimmer“ for at planlægge et nyt angreb på friskolen og dens lærer. „Det gamle Ord „Vogt dig for Skrædderen i Hølev“ glemmes aldrig af mig“, slutter Timmermann.

En trøst var det, at han havde pastor Strøm på sin side. Han havde en årrække været ansat på Odense Katedralskole og blev betragtet som en usædvanlig dygtig og samvittighedsfuld lærer. 1859–66 var han medlem af Landstinget; 1868 fik han tilbud om at blive kultusminister, men afslog dette. Han var meget interesseret i pædagogiske spørgsmål. „Han besøgte ofte Almueskolen i Sognet“, oplyser Biografisk Leksikon, „og efter hvert af hans Besøg var det for Børnene, ligesom noget lyst og noget mildt havde været i Skolen“.

Timmermann kunne ikke trøste sig med, at skrædderen var en besværlig mand, der var på kant med alle sine naboer. Han havde gjort ham livet surt, og han ønskede at komme i en ny stilling. Den 30. april 1874 holdt han for sidste gang skole for de ca. 25

elever, der stod hans hjerte så nær; „mange mørke Timer“ havde skrædderen lagt til hans liv, men han havde høstet gode erfaringer:

„Idag er min Gjerning saa tilende i denne By. Endel rigere gaar jeg herfra end dengang jeg kom. Jeg tænker her ikke paa de 6 Sk. jeg havde i Lommen da jeg begyndte min Gjerning her, for med Hensyn til det timelige, da staar det sig ikke stort bedre med mig idag end det gjorde for 4 Aar siden . . . , men jeg bringer en Erfaring med mig som sikkert vil komme til mere Nytte end mange Penge“.

En ny friskole oprettes

Friskolelærerne Morten Eskesen, Kristian Appel og Klaus Berntsen havde i 1868 taget initiativ til et møde, hvor lærere og forældre drøftede de fynske friskolers problemer. 1870 afholdtes mødet fastelavnsmandag, og det blev hurtigt en tradition, at en stor skare friskolefolk samledes i Odense denne dag. I slutningen af 1870'erne samlede årsmødet mellem 1000 og 1500 deltagere.

En enkelt gang – i 1874 – var mødet dog henlagt til Nyborg, og dér blev der fra talerstolen søgt en lærer til en friskole i Serup i Søndersø sogn, der var under oprettelse. „Det skulde være en der var Karl for sin Hat og kunde leve af en lille Løn“, blev der sagt, og Timmermann tog straks sin beslutning. Han kendte friskolelærer Hans Nielsen i Anderup, og sammen fulgtes de til Serup, hvor de nærmere aftaler blev truffet med sognefoged Lars Andersen,⁸⁾ der sammen med et par af byens øvrige gårdmænd havde taget initiativ til oprettelse af en friskole. Der blev ikke fastsat nogen fast løn til læreren, idet der blev truffet aftale om, at enhver kunne give, hvad han fandt passende. Af større betydning end lønnen var „Ildebrænde, Husrum og Skolerekvisiter“: Sognefogeden foreslog – til Timmermanns store overraskelse – dobbelt så meget ildebrændsel, som han havde fået i Hølev, og det blev ved-

taget, at der skulle bestilles 2 borde med 6 skuffer i hver samt 4 bænke. Efter vore dages forhold lyder det meget beskedent; men den nye lærer var fuldt tilfreds: „Der var en Enighed og især Vilighed til at ofre som jeg aldrig har set Mage til. Alt hvad jeg foreslog til Skolemateriale var alt for lidt, der maatte anderledes lægges i“.

Søndag den 10. maj samlede Timmermann elevernes forældre; borde og bænke var betalt ved frivillige bidrag, og for de 13 rdl., der var til overs, blev der købt læsebøger. Sognefogeden gav 10 rdl. til landkort. Da alt var betalt, havde Timmermann 3 rdl. og 2 sk. som beholdning!

Dagen efter begyndte skolen med 16 elever. Den udgjordes af en stue i et mindre hus, og som legeplads stillede sognefogeden sin have – „den største og smukkeste i Byen“ – til rådighed: „Paa Børnenes Legeplads i Haven var der to Lysthuse – en Gynges Kglebane til Børnenes Afbenyttelse, og Vejen dertil gik ofte igennem Dagligstue og Kjøkkenet der hos Sognefogedens. Det var et Paradis“.

Også for læreren var det nærmest et paradys:

„Sommeren gik saa mageløs dejlig for os. Jeg tør nok sige, at aldrig nogen Friskole har havt saa lykkelige og skjønne Dage, som denne Skole. Heller aldrig har jeg hørt at nogen Skole saaledes er bleven baaren paa Hænderne“.

Aldrig et øjeblik fortrød han, at han havde sagt skolen i Hølev farvel. Her mødte han kun sande venner:

„Ak hvor forandret“ maa jeg vel sige. De mørke Dage i Hølev er forandret til det modsatte. Der var jeg Gjenstand for Løgn og Bagtalelse Falskhed. Her er jeg Gjenstand for Kjærlighed som aldrig før. Det er som først nu har jeg fundet ægte Kristne. . . . Ingen Tider vil jeg nogen Sinde komme til at ligne ved disse Dage jeg nu er naaet frem til, hvor det ikke er Venskabsbaand der binder Venner i Ny og Næ, men hvor det er den ægte Kristne Kjærlighed der aldrig ruster“.

Det første halve år tålte ligefrem sammenligning med vinteren hos Kold:

„Nu har jeg i Erindringen bygget op et prægtigt Slot af en uendelig lykkelig Vinter og en mageløs dejlig Sommer hvor Blomster gror i Enge, saa prægtig som nogen Menneskes Øjne kan taale at se paa, et Slot med saa fast et Værn at ingen Fremtids Storme kan Skade“.

Alt syntes at lykkes for ham: Der var god tilslutning til de sammenkomster, der blev holdt i skolen, og der kom stadig flere elever til, „selv langt fra den anden Side af Søndersø By“. Fra denne del af sognet var tilslutningen så stor, at der i vinteren 1874-75 blev fremsat forslag om oprettelse af en friskole i Ørritslev, og det var naturligt, at de interesserede beboere rettede henvendelse til Timmermann, der lovede at hjælpe dem med at få en friskole etableret. „En Enke overlod sin Dagligstue til Skoleværelse“, fortæller Timmermann, og indtil der blev ansat en lærer, gik han selv 2 gange om ugen fra Serup til Ørritslev og underviste de 11 børn, der var indmeldt i skolen. Børnene i Serup måtte da nøjes med undervisning 4 dage om ugen.

I Søndersø mødte friskolen den modstand, man kunne vente:

„Statsskolen og Præstegaardens Beboere ønskede os ad Bloksbjerg til. Præsten⁹⁾ skal endog have yttret, at Friskolen var en Ukrudtsplante der burde oprykkes med Rod at den ikke skulde brede sig, nu var den bredt sig fra den ene til den anden Ende af Sognet“.

Den ringe nordfynske interesse for friskolesagen taget i betragtning var det da også opsigtsvækkende, at der på mindre end et år var etableret 2 friskoler i Søndersø sogn. Medvirkende har det uden tvivl været, at skolen i Serup havde et godt ry på sig.

Det var primitive forhold, der arbejdedes under i den nye skole i Ørritslev: Enken og hendes to voksne døtre opholdt sig i samme stue som børnene, og de var beskæftiget med deres arbejde samtidig med, at der blev undervist. Enken var dog meget forstående:

„Der var en Dag i Førstningen, jeg mindes saa tydelig. En af Børnene kom til at slaa en Rude ind, jeg skældte paa Barnet, men Enken sagde: „Ti nu med det, kan jeg taale det kan du vel ogsaa“, hun var glad ved Skolen og taalte meget for Børnenes Skyld og lagde mange glade Timer til mit og Børnenes Liv“.

Hvad der især gjorde indtryk på Timmermann, var en 9-årig lam pige, datter af mølleren i Ørritslev. På grund af sin sygdom havde hun aldrig kunnet gå i skole; nu blev hun hver morgen af forældrene i en lænestol båret hen i skolen, og her blev hun siddende, indtil de om aftenen bar hende hjem igen. Hun var afskåret fra at deltage i kammeraternes leg; alligevel var hun den, der morede sig mest af dem alle.

Der opstod dog et enkelt problem for Timmermann. Ikke mange uger efter, at han havde begyndt sit virke i Serup, dukkede friskolelærer Jens Madsen op, for – som Timmermann udtrykker det i dagbogen – at gøre sine hoser grønne. Det fremgår, at hans skole i Bladstrup ikke gik særlig godt, og at han havde gjort sig forhåbninger om at få stillingen som friskolelærer i Serup. „Karl Timmermann er en Slesviger og disse er kun efter at faa noget at æde, han passe ikke til jer. Lad ham holde Skole for dem paa Holmene,¹⁰⁾ saa skal jeg gjerne overtage Friskolen i Serup, hvor Folk er mere levende opvagt“, saadan skal hans Ord omtrent have lydt“, refererer Timmermann, der har fået historien fortalt af en af sine trofaste tilhængere i Serup. Gårdmand Hans Rasmussen fra Tåstrup skulle dog have givet Jens Madsen ren besked: „Hør Jens, vask Du den Plet af dig selv, du ved nok før du kommer her til os, Du har endnu kun vist du duer til at slaa Friskolen i Stykker. Hans Nielsen fra Anderup har anbefalet Karl Timmermann til Befolkningen i Serup og advaret dem imod Dig“.

Flere af Jens Madsens elever flyttedes i den følgende tid over til skolen i Serup, og der gik kun en måned, før Jens Madsen atter dukkede op: Den 20. juni 1874 var der folkefest i Margård skov med taler, medbragt madkurv og åbent hus „i Have og Værelser“.

Timmermann var inviteret med af sognefogedens, og alt tegnede til at blive en dejlig dag. Men da dukkede Jens Madsen fra Bladstrup op og „gav ham en ubehagelig Times Tid“. Han lagde pres på ham og bad ham overtale forældrene til at flytte deres børn tilbage til skolen i Bladstrup; men det synes ikke at være lykkedes for ham, for få år efter måtte han indstille sit virke som friskolelærer i Bladstrup.

Den 23. juni 1877 indgik Timmermann ægteskab med Ane Marie Rasmussen, født den 4. juni 1843 i Nørre Højrup, hvor hendes far var graver og hendes mor sy pige. Hun havde tjent et par år på en gård i nærheden, og hun lærte den nye lærer at kende kort tid efter hans ankomst til sognet. Det blev et langt og lykkeligt ægteskab, i hvilket der var 4 børn: Frederik Læssøe (f. 1878),¹¹⁾ Anne Marie Johanne (f. 1881),¹²⁾ Rasmus (f. 1882)¹³⁾ og Niels (f. 1885).¹⁴⁾

Skolen flyttes til Allesø

1880 flyttede Timmermann sin friskole til Allesø, hvor den blev indrettet i stuehuset til en gammel ejendom i Allesø Norden, hvis lader var brækket ned.¹⁵⁾ Når han valgte at flytte skolen et par km, er grunden nok, at den lå mere centralt. Ved oprettelsen af skolen i Ørritslev havde han mistet de elever, der kom fra området vest og nord for Søndersø, og Serup var således kommet til at ligge i yderkanten af distriktet, og da de fleste elever kom fra Allesø sogn, var det naturligt, at skolen placeredes her.

Skolen kom imidlertid kun til at eksistere en halv snes år. 1885 oprettedes Elholm Friskole på grænsen mellem Allesø og Lumby sogn. Det var den kun 24-årige friskolelærer Andreas Madsen,¹⁶⁾ der på sin fødegårds jord startede en friskole under meget beskedne kår. Efter nogle års forløb flyttede han til friskolen i Rudme; men her havde han kun været i 2½ år, da der dannedes en stor friskolekreds i sognene Allesø, Lumby og Lunde med det formål at formå Andreas Madsen til at vende tilbage og overtage le-

delsen af friskolen. Det gjorde han, og skolen trivedes godt; en overgang havde den således 60 elever. Med denne stærke friskolekreds i selve sognet og 2 nabosogne har Timmermanns skole ikke kunnet konkurrere, og 1889 ophørte friskolen i Allesø Norden officielt.

Indtil den tid nærmede sig, besøgte skolen regelmæssigt af ca. 25 elever, og de var trods de beskedne forhold altid glade for at komme der, thi Timmermanns skole var, som selve ordet siger det, en fri skole. Det var helt og holdent Kolds tanker, der prægede hans undervisning, og elever, der har gået i skole hos ham, har givet udtryk for de følelser, der prægede dem, da de fra almueskolen kom ud i Allesø Norden til den nye lærer, der var ny i mere end én forstand. Det var som at blive sluppet ind i en ny verden!

En af Timmermanns elever fra disse år fortæller således i en lille artikel i Fyns Tidende for mange år siden:

„Man hører ikke saa sjældent, at den og den Friskolelærer har udført et stort Arbejde for Børneopdragelsen i den første Tid, Friskolen begyndte at virke. Jeg kom derved til at tænke paa, at der er en, som ikke har været omtalt. Han var jo ikke af dem, som gjorde sig bemærket, som fik et stort Navn, men som gik saa stille og beskeden i sin Skolegerning. Men vi Børn satte Pris paa ham, og derfor vil jeg gerne have Lov at mindes hans Navn og hele hans Virksomhed som Friskolelærer her i Bladet. Denne Mand hed Karl Timmermann“.

Senere i denne lille artikel hedder det:

„Jeg har jo ogsaa prøvet at have et Kursus i Almueskolen, men det faldt ikke i min Smag. Jeg gik i Almueskole til mit 8. Aar. Men det var jo ikke noget for en rask og videbegærlig Dreng. Dér kunne jeg ikke føle mig hjemme. Nu er der jo sket stor Forandring, ogsaa i Statsskolen, paa det Omraade. Den legemlige Revselse er jo taget bort.

Jeg blev saa forbavset, første Dag vi begyndte vor Skolegerning. Læreren bad en Bøn, før vi begyndte. Det var ogsaa noget helt

nyt for mig. Og saa begyndte vi med de forskellige Fag. Men det var mest Læreren, der fortalte, og det er jo det, Børn sætter saa uhyre højt, naar der bliver fortalt for dem“.

Dette var det nye og afgørende. Timmermann var en fængslende fortæller; hvad enten det drejede sig om bibelhistoriens lignelser, tildragelser fra fædrelands- eller verdenshistorien eller et gammelt sagn, forstod læreren at få sine elever til at lytte. Han havde en ualmindelig evne til at gøre sin beretning spændende. Som regel gik timerne som en leg.

Selvfølgelig lærte børnene omhyggeligt at læse, regne og skrive; men når disse obligatoriske fag var til ende først på dagen, var der navnlig to timer, som eleverne glædede sig til, nemlig sang-timen og botaniktimen. At børnene holdt af at synge, viser den før omtalte elevs ord: „Og saa al den Sang, vi havde, baade kristelige Sange og Fædrelandssange, og det var noget for os Børn“.

Mon ikke, det var noget helt nyt, at en lærer i en lille landsby-skole underviste i botanik? På sine ture rundt omkring på egnen – ofte lange ture, som han foretog til fods – samlede han alle mulige slags blomster i vejgrøfter og på gårder, gravede dem op med rod, tog dem med hjem, hvor de blev stillet i vand – om det så var Fandens mælkebøtter. Når han havde glædet sig over synet af dem i nogle dage, blev de alle lagt til presning i de mange bøger, der fyldte hans reoler. Når de var helt tørre, blev de klæbet på store ark, som han med stolthed viste frem for eleverne. I den store samling var der kun få planter, han ikke kendte navnene på. I de få af hans bøger, der endnu findes, har jeg fundet flere planter, som nu har ligget til presning i op mod 100 år!

Selv om Timmermann er karakteriseret som en mild lærer, der måske ikke ligefrem stillede de største krav, havde eleverne absolut respekt for ham. Hans datterdatter kan endnu huske en lille episode, som hendes mor har fortalt om sin skolegang i friskolen i Allesø: „Som sine søskende gik mor i skole hos sin far. Han var mild og kærlig, og det var sjældent, at han blev vred. Engang

i skoletiden fik hun så mange klø, at hun kunne mærke det i flere dage. Der var blevet gjort snavset uden for skolestuens vinduer; om hun var skyldig deri, huskede hun ikke; men i hvert fald blev hun straffet tilbørligt derfor. Ingen skulle sige, at læreren skånede sine egne børn. De klø kunne mor aldrig nogensinde glemme“.

Som nævnt sang børnene ofte, og det gjorde de gerne. Timmermann tog sin violin frem og spillede dertil, hvilket han gjorde udmærket. Når fremmede kom på besøg i skolen eller børnene kom til ham efter skoletid, blev violinen straks taget frem, og læreren gav et stykke. Musikken havde i det hele taget hans store interesse.

Litterære interesser

Når timerne i skolen var forbi, betød det ikke, at dagens arbejde for læreren var til ende. Han levede nærmest helt for sig selv i Allesø Norden, kom kun sjældent op til „byen“ og kom kun sjældent sammen med andre mennesker; sognets offentlige liv tog han ikke del i.

Fritiden gik først og fremmest med studier i bøgernes verden. I årenes løb samlede han sig et meget stort bibliotek. Enkelte, som endnu husker besøg hos den gamle lærer, fortæller, at hans bøger fyldte reoler på samtlige vægge i de to stuer i skolen. Alle blev nøje studeret, og der blev gjort omhyggelige notater. Sønnen, der boede i huset efter faderen, gemte alle bøger; men det sidste år, før han døde 1956, brændte han så godt som alle disse gamle, sikkert højst interessante bøger og faderens egne studier i mangel af andet at få tiden til at gå med!

Af de sørgelige rester, der er tilbage – fundet i en gammel kasse på loftet af svigersønnens ejendom – er det nemt at danne sig et indtryk af Timmermanns litterære interesser. Der blev som bekendt lagt vægt på „det levende ord“ og her finder vi fortællere-ns kildemateriale, bl. a. Snorres Kongekronike, „Eddalæren og dens Oprindelse“ og „Den ældre Edda“ ved Finn Magnusson,

Grundtvigs historiske værker, adskillige årgange af tidsskrifterne „Fylla“, „Baunen“, „Højskolebladet“ og „Skattegraveren“, alle forsynet med notater og understregninger, samt en mængde komedier og skuespil. Han var altid med, når der blev spillet dilettant; som regel var det ham, der instruerede, og det gjorde han til alles tilfredshed.

Fra at beskæftige sig med fædrelandets historie, specielt dets sagnhistorie er springet til den lokale sagnhistorie ikke stort. Også denne havde hans store interesse, og hans indsats som folkemindesamler skal omtales nærmere.

Indsamling af folkeminder

Timmermann fattede med årene større og større interesse for sin egne folkeminder. Allerede før han kom til Nordfyn, kan vi spore interesse for sagn og oplevelser i forbindelse med overtro; hans første optegnelser er således foretaget i 1869, mens han endnu opholdt sig i Sønderjylland. Disse som de mange senere optegnelser opbevares på „Dansk Folkemindesamling“.

Efter at han var blevet bosat på Nordfyn, fortsatte han sin indsamler-virksomhed, og da han fandt, at han var i besiddelse af et værdifuldt materiale, besluttede han at rette henvendelse til tidens mest betydningsfulde folkemindesamler. Efterfølgende brev er dateret den 8. november 1887:

„Hr. Evald Tang Kristensen.

Det har længe været mit Ønske at holde „Skattegraveren“, men for det første har jeg ikke haft Raad til det, og for det andet har jeg heller ikke vidst, hvordan jeg skulle henholde mig for at blive Medlem af denne Forening, som arbejder for at samle og opbevare gamle Sagn o. s. v. Imidlertid er jeg dog ved Lejlighed kommen til at læse adskillige Nomre af „Skattegraveren“ og ser der, blandt andet, at man kan aftjene lidt af Omkostningerne ved at optegne gamle Sager og indgive disse til Bestyrelsen. I

Haab om, at De er saa venlig at skrive til mig og underrette mig om Betingelserne for at blive Medlem af „Skattegraveren“ . . . , vil jeg sende Dem lidt, et og andet hvad de gamle kan huske og som sikkert ikke hidtil har været trykt . . .“

Med brevet fulgte en gammel vise, som Timmermann havde hørt synge af Mads Hansen, Serup Mose, samt et sagn, fortalt ham af Ane Skov i Holev. – Tang Kristensens svar lod ikke vente længe på sig. Han var interesseret i at modtage mere stof fra Timmermann; specielt bad han ham fremsende materiale om de gamle herskaber på Dallund, og det lod Timmermann sig ikke sige to gange!

Dette var begyndelsen til et varmt venskab mellem Tang Kristensen og lærerparret i Allesø. I de følgende år afgik der en række breve fra Timmermann til Tang Kristensen, og hver gang var der vedlagt en række sagn, som Timmermann havde indsamlet på Nordfyn. Såvel breve som optegnelser opbevares på „Dansk Folke-minde-samling“.

Timmermanns brev nr. 2 indeholder som ventet en del stof om de gamle herskaber på Dallund. Noget af stoffet har han indsamlet selv, andet har han hentet hos en „kollega“ i Stensby. Om denne oplyser han:

„Jeg har besøgt en gammel Gaardmand i Stensby . . . Denne Gaardmand hører helt og holdent den gamle Tid til, han har en stor skreven Dagbog, hvoraf han kan paavise Herskabernes Navne paa Dallund og ligeledes Sognepræsternes Navne i Skamby siden Reformationens Tid. En Del af det han har nedskrevet har vel nok aldrig været trykt før.“ (23. jan. 1888).

Gårdmanden i Stensby, som her angives som Timmermanns meddeler, er gårdejer Rasmus Jakobsen. Hos denne familie hentedes han i den følgende tid en del af det sagnstof, han lod sende til Tang Kristensen; som meddeler anfører han dog altid sønnen Jakob Rasmussen. Gennem Timmermanns besøg fik han selv blod på tanden, og han henvendte sig selv til Tang Kristensen:

„Hr. Evald Tang Kristensen, det er mig, som Karl Timmermann ifjor erholdt endel Sagn hos, til Dem, om Dallunds Herrer o. fl. Jeg længes efter at vide, hvordan det er gaaet med dem, om di er bleven trykte. Jeg læser og nedskriver saadanne Sager om gamle Herrer, over hele Landet, og kan om Di ønsker det, direkte sende Dig saadanne, forlanger intet andet Vederlag en Portoen derfor . . .“

Dette tilbud accepterede Tang Kristensen straks, thi i en lang årrække afsendtes fra Stensby en mængde optegnelser og meddelelser af forskellig art, et materiale, der i omfang overgår Timmermanns. Også dette opbevares på Folkemindesamlingen.

Jakob Rasmussen fødtes 1851 i Stensby som søn af den velhavende gårdejer Rasmus Jakobsen (1821–94). Fra faderen arvede han interessen for fortiden, og det er denne interesse, der har ført ham sammen med Timmermann. Sine optegnelser underskrev han „Ærbødigst, Deres Ungkarl, Sogne- og Historiegrandsker Jakob Rasmussen, Stensby“. Han døde som „Particulier og Eneboer“ i Tommerup 1924.

Om sit samarbejde med Timmermann fortæller Jakob Rasmussen i et brev, skrevet 1913:

„Min bedste Fornøjelse var at høre paa gamle Folks Beretninger om gamle Godsherrer, gamle Præster og Degne og slige Personer. Jeg skrev noget op deraf i min Fritid. En vis Interesse deraf fik jeg i Aaret 1886,¹⁷⁾ da en bekjendt af mig Christen Træskomand i Seerup fortalte mig, at Friskolelærer Timmermann i Allesø samlede saadanne Beretninger ind til Hr. Evald Tang Kristensen. Hr. Timmermann optegnede en Del af det jeg oplyste, og det blev tilsendt Hr. Evald Tang Kristensen der lod deraf trykke i Skriftet Skattegraveren . . .“

Jakob Rasmussen var kun en af Timmermanns meddelere. Rundt omkring på egnen havde han mange venner, der meddelte ham stof til videresendelse; således anfører han hyppigt som meddelere

Jens Jensens kone Katrine i Allesø, Ane Thomas' i Allesø og Kristian Smed i Beldringe.

En væsentlig del af det indsamlede materiale fik Timmermann trykt i „Skattegraveren“, enkelte optegnelser i „Danske Sagn“, „Danske Børnerim, Remser og Lege“, „Fortællinger om det jyske Almueliv“ og „Vore Fædres Kirketjeneste“, alle redigeret af Tang Kristensen. Særlig aktiv var indsamleren i efteråret 1888. I nr. 17 af „Skattegraveren“ d.å. findes 4 af hans optegnelser, i nr. 18 21, i nr. 19 6. De fleste af dem har tilknytning til genfærd, kirker eller kirkeklokker.

En person, Timmermann især interesserede sig for, var kammerjunker Theodosius von Finecke – „den gamle General“ – der ejede Dallund i slutningen af 1700-tallet. Han var et godt begavet, men meget hensynsløst menneske, der kun fulgte sine egne indfald. Sine bønder plagede han hårdt; – så grusom var hans fremfærd, at gårdens træhest så godt som aldrig stod ubenyttet hen. Man fortalte om den forhadte godsejer, at der om natten var 15 aflåsede døre, man skulle passere, før man nåede frem til hans soveværelse, og at han på en stol ved sengen havde en ladt pistol og på dynen en sabel liggende. Hans koleriske væsen bragte ham en række stridigheder på halsen, bl. a. med Allesø-præsten Grønvald.¹⁸⁾ Denne fortælles ved generalens begravelse på Skamby kirkegård den 8. juli 1801 at være sprunget ned i graven, hvor han trampede jorden til og råbte: „I hundrede år skal han blive der“. – Det skulle dog ikke vare længe, før generalen begyndte at gå igen på Dallund!

Denne og en række andre historier – en del nok mindre troværdige end andre – havde Timmermann hørt fortælle om Theodosius, og han lod dem optegne med udgivelse for øje.

Når Timmermann arbejdede så ihærdigt med indsamling af folkeminder i efteråret 1888, skyldes det uden tvivl, at han kort tid forinden havde haft besøg af Tang Kristensen. Det fremgår af

hans brev til Tang Kristensen den 23. januar 1888, at denne har givet tilsagn om, under en af sine mange rejser rundt til sine meddelere, at ville aflægge besøg i friskolen i Allesø Norden og ved et møde fortælle om sin indsamling og udgivelse af folkesagn og folkeviser. „Der er mange her paa denne Egn, der ville være glade ved det . . . I øvrigt skal jeg være Dem behjælpelig med at vise Dem hen til Kilderne, hvorfra de paalideligste Sagn kan hentes; selv har jeg naturligvis ikke saa lidt optegnet. Allesø ligger en god Mil Nord for Odense, men tager De med den nordfynske Jernbane fra Odense til Beldringe, har De kun en god Fjerdingvej til os“, slutter Timmermann sit brev.

Tang Kristensens besøg hos Timmermann fandt sted i juni samme år. En nærmere omtale af besøget finder vi i Tang Kristensens dagbog („Minder og Optegnelser“), hvor han i forbindelse med et besøg hos en anden af sine meddelere, forfatteren Anton Andersen i Havrehed, fortæller:

„Andersen spurgte mig saa iblandt andet, om jeg nu agtede mig hjem og hvornaar. Jeg svarede, at jeg nok kunde have Lyst til at besøge Karl Timmermann i Allesø, da jeg nu var kommet op paa denne Egn, og saa vilde jeg derfra tage lige hjem“.

To sider længere fremme finder vi besøget i Allesø omtalt:

„Andersen tog saa Afsked, og jeg takkede ham meget for udvist Gjæstfrihed og for alt det gode, jeg havde nydt hos ham. Jeg kom saa til Hvile om Natten i et Gjæsteværelse i en Sidefløj til venstre for Hovedbygningen, og næste Morgen tog jeg Afsked fra min gjæstfrie Vært og gik over til Allesø, hvor jeg godt nok traf Timmermann hjemme. Han var Friskolelærer der og levede under ret smaa Forhold. Efter at have tilbragt ret fornøjelige Timer hos ham, rejste jeg hjem. Hos ham fik jeg den Bog, Vilhelm Birkedal har skrevet under Titelen „Min Livsførelse“ og saa et Par Bind af „Danskeren“, imod at han fik nogle af mine Bøger i Bytte“.

Af Timmermanns næste brev fremgår det, at han har fået sine

første sagn¹⁹) trykt. Det skete som nævnt i 3 på hinanden følgende numre af „Skattegraveren“, og de indbragte ham et beløb på 14,86 kr., hvilket langt oversteg hans forventning. – Han kunne for øvrigt nok trænge til en ekstraskilling. Der var efterhånden ikke ret mange elever i friskolen mere, og for at kunne føde og klæde familien måtte han tage høstarbejde hos byens bønder. At der har været smalhans i hjemmet i de sidste år, friskolen eksisterede, fremgår af et brev, der er indklæbet i dagbogen. Det er dateret den 20. juli 1885 og stammer måske fra en af hans meddelere:

„Jeg sender Dig idag pr. Postanvisning 10 Kr., som jeg ønsker maa være Dig til lidt Hjælp i Din Trang, jeg sender dem af et godt Hjerte og ønsker at Du ogsaa glædeligt vil modtage dem. Gid Du og Dine maa leve vel“.

Timmermann var glad for den ekstraskilling, han tjente ved at indsamle sagnstof til „Skattegraveren“; men han måtte som andre, der har været beskæftiget med et lignende arbejde, sande, at det ikke var noget, man blev rig af. Det var da heller ikke pengene, men interessen for fortiden, der drev hans indsamlerværk.

Når talen er om indsamling af folkeminder i slutningen af sidste århundrede, nævnes først og fremmest Tang Kristensens navn. Fra 1861 virkede han som lærer ved et par jyske skoler; men fra 1888 – for øvrigt det år, hvor han fik kontakt med Timmermann – helligede han sig helt sin indsamler-virksomhed.

Uden en række ihærdige meddelere rundt omkring i landet var hans værk imidlertid ikke blevet til. Der foreligger ikke mange oplysninger om de enkelte meddelere – udover dem, der findes i deres breve til Tang Kristensen. Der har for en del år siden været arbejdet med de jyske meddeleres liv og virke; derimod savnes der en samlet undersøgelse om de fynske, hvoraf to har været nævnt i denne forbindelse.

Mange har på folkemindeforskningens område ydet en større indsats end Timmermann. Det var dog ikke viljen, der manglede; med stor energi søgte han at komme på sporet af sin egne folke-

minder, og han kunne da også i al beskedenhed yde bidrag til forskellige nordfynske sognes og herregårdes historie.

Sidste leveår

Timmermann endte som nævnt sin friskolelærer-gering i foråret 1889. Af et brev til Tang Kristensen, dateret den 30. august, fremgår det, at han straks efter friskolens nedlæggelse blev ansat ved metodist-menighedens privatskole i Svendborg. Da han ikke var metodist, interesserede undervisningen ved denne skole ham ikke synderligt, og han vendte snart tilbage til den gamle skole i Allesø, hvor han boede indtil sin død i 1921.

Han fik en ganske lille pension; men dette beløb var langt fra så stort, at familien kunne leve deraf. For at tjene til livets fornødenheder lavede Timmermann da skolestuen om til et værksted, hvor han i de følgende år udførte en del husflidsarbejder og bogindbindinger.

Gennem mange år holdt han privatskole for nogle ganske få elever. I tiden før den skolepligtige alder besøgte flere børn, hvis forældre boede i nærheden, den gamle friskolelærer og lærte at stove og læse, at skrive og regne. Også hans børnebørn fik den første lærdom hos ham.

Familien havde et meget tungt åg at bære: Sønnen Rasmus var syg og kunne overhovedet intet foretage sig; følgelig måtte han altid opholde sig hjemme hos forældrene. Han døde meget svækket 2 år efter faderen, kun ca. 40 år gammel.

Den ældste søn, Frederik Læssøe Timmermann, havde arvet mange af faderens evner; i sine unge år tjente han bønder i Allesø og nærmeste omegn; men da faderen ikke mere kunne drive sine sysler i værkstedet, kom sønnen hjem og fortsatte „altnuligmandsarbejdet“ i den gamle skolestue. Som faderen havde han intet håndværk lært og havde heller ingen uddannelse; men selv om han ikke var mester inden for sit fag, passede han med omhu sit malerar-

bejde, indtil han sammen med sognets øvrige beboere i 1943 måtte forlade hus og hjem på grund af tyskernes anlæg af flyveplads. Tyskerne brækkede den gamle skole ned; men da beboerne i 1947 vendte tilbage, opførte Læssøe Timmermann et nyt hus på grunden, hvor han boede indtil sin død i julen 1955.

I de sidste år, den gamle friskolelærer levede, var han så svækket, at han ikke kunne færdes alene. At passe de to syge mennesker, manden og sønnen, var ikke en tilværelse, naboerne misundte Timmermanns kone.

Den 2. februar 1921 afgik han ved døden, 83 år gammel. Hans hustru tog de sidste år, hun levede, ophold hos sin datter i Hasmark. Hun døde 1930, 87 år gammel. Begge ligger begravet på Allesø kirkegård.

Mange vil endnu huske Timmermann og for sig se den høje slanke skikkelse og det markerede ansigt med det lange hvide fuldskæg. Der er stadig nogle, der med taknemmelighed vil mindes den gamle friskolelærer, hos hvem de i begyndelsen af dette århundrede modtog den allerførste lærdom. Der er dog næppe elever tilbage fra den tid, hvor hans friskole eksisterede.

Til gengæld har han gennem sine optegnelser givet os et billede af de kår, vore første friskolelærere måtte holde skole under. For dem var lærergerningen udelukkende et kald. Begreber som lønforhøjelse og feriepenge lå dem fjernt. End ikke en fast løn synes der at have været tale om. Slige betingelser ville næppe én af Danmarks lærere acceptere i dag. Men sådan var vilkårene i friskolens barndom.

Trods manglende uddannelse gjorde han fyldest som lærer. Han var optaget af sin gerning, og da han havde gjort sine erfaringer og kom til at virke i de rette omgivelser, gav han kun udtryk for tilfredshed. Hans optegnelser røber en stærk tro, og den bragte ham trøst, når han mødte modgang.

Hans navn nævnes ikke i friskolens historie, og det er heller ikke tilfældet med friskolerne i Serup, Ørritslev og Allesø Norden,

hvortil han var knyttet som lærer gennem 15 år. Der er da med hans erindringer fra disse år føjet et lille, beskedent kapitel til friskolens historie på Nordfyn.

Noter:

1. A. Ankerstrøm: Friskolen gennem hundrede Aar, bd. 3, Odense 1949.
2. Hans Nielsen (f. 1834 i Tørræsø, d. 1912). Gennem sine to søstre, der tjente på Hindsholm, kom han i forbindelse med Kold, på hvis skole han en tid tog ophold. Ved siden af skolegerningen, for hvilken han ikke ønskede at modtage nogen løn, drev han landbrug, og da det med årene lagde større og større beslag på tid og kræfter, holdt han op med at undervise.
3. Jens Jørgen Madsen var broder til friskolelærer Andreas Madsen, Elholm, se s. 112 f.
4. 1914 fik han som andre veteraner tillagt „som livsvarig årlig Hædersgave for Deltagelse i Kampen for Fædrelandet i Aaret 1864 et hundrede Kroner“.
5. Hans Chr. Nielsen begyndte sit arbejde i friskolens tjeneste i Refsvindinge kort tid efter, at han var hjemkommet fra krigen 1864. 1870–83 var han friskolelærer i Langtved.
6. Gollich Frederik Peter Strøm (1819–98), adjunkt ved Odense Katedralskole 1842–48, sognepræst i Marslev og Birkende 1848–97; skrev bl. a. afhandlinger til „Samlinger til Fyens Historie og Topografi“ og en Danmarkshistorie til brug i skolen.
7. Timmermann nævner ikke hans navn; derimod fremgår det af kirkebogen, at der i Holev boede en skrædder ved navn Christian Hansen, f. 1831. Han havde de år, hvor Timmermann var lærer i Holev, flere børn i den skolesejende alder.
8. Lars Andersen (1827–77) ejede en gård i Serup indtil 1876, hvor han overtog sin fødegård i Hesselager. 1861–75 var han sognefoged og lægdsmand, 1862–70 medlem af sogneforstanderskabet i Søndersø. 1869–72 repræsenterede han som venstremand 6. valgkreds (Otterup) i Folketinget.
9. Mogens Nielsen Worm (1814–94), præst i Søndersø 1858–92.
10. Søndersø Holmene, en række ejendomme mellem Serup og Søndersø.
11. Frederik Læssøe Timmermann, f. i Serup 8. dec. 1872, d. i Allesø 2. jan. 1956, ugift.
12. Anne Marie Johanne Timmermann, f. i Allesø 21. febr. 1881, d. i Hasmark 1956, g. m. gdr. Chr. Larsen, Hasmark.
13. Rasmus Nielsen Timmermann, f. i Allesø 25. aug. 1882, d. i Odense 4. jan. 1923, ugift.
14. Niels Timmermann, f. i Allesø 15. maj 1885, udvandret til Amerika.
15. Et nyopført hus på grunden (Allesø Norden nr. 90) bebos i dag af vognmand Willy Hansen.
16. Andreas Madsen (1861–1922) tog lærereksamen fra Gedved Seminarium

1884. Om hans virke som friskolelærer, se „Friskolen gennem hundrede Aar“, bd. II, s. 151–55.
17. Der er en erindringsforskydning i brevet, idet Timmermanns besøg hos Jakob Rasmussen først fandt sted ved årsskiftet 1887–88.
  18. Knud Jørgensen Grønvald (1717–1804), præst i Allesø 1749–91, hvorefter han forflyttedes til Skamby. (R. Chr. Sørensen Allesø: En fynsk Sognekommune gennem Tiderne, s. 115 ff).
  19. De fleste har tilknytning til egnens herregårde (Dallund, Langesø, Rugård, Elvedgård) og kirker (Allesø, Skamby); et par beretter om Glavendrupstenen og en røverborg i Serup.